

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМ К. Д. УШІНСЬКОГО

На правах рукопису
УДК 301.085.113/119

Золотарьов Едуард Олександрович

СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ
/філософський аспект/
09.00.11 - соціальна філософія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філософських наук

Одесса - 1995

Аб 32, 698

Роботу виконано на кафедрі філософії та соціології
Південноукраїнського державного педагогічного університету
ім. К. Д. Ушинського.

Науковий керівник: - доктор філософських наук,
професор Кавалеров А. І.

Офіційні опоненти: - доктор філософських наук,
професор Мокляк М. М.

- кандидат філософських наук,
доцент Наумкіна С. М.

Провідна установа: Українська академія зв'язку

Захист відбудеться "30" _____ 1995 р. о 14
годині на засіданні спеціалізованої ради КО50801 з
філософських наук при Південноукраїнському державному
педагогічному університеті ім. К. Д. Ушинського за адресою:
м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці
Південноукраїнського державного педагогічного університету
ім. К. Д. Ушинського.

Автореферат розіслано "25" _____ 1995р.

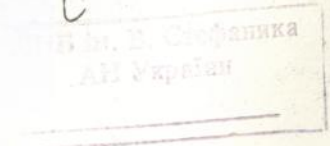
Вчений секретар
спеціалізованої ради
професор

М. С. Дмитрієва

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00755395 (Y)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження.

Наша державність знаходиться у відповідальному періоді свого розвитку. Іде докорінна, складна праця по реформуванню всього суспільного життя. Ломка старого побуту, та заснування нового - це завжди хворобливий демаркаційний процес, пов'язаний з багатьма колізіями поглядів та інтересів. Але без самопізнання та самоусвідомлення того, що відбувається навкруги не може бути суспільного розвитку, бо прогрес, як відомо, тримається на науці.

Для нашої держави головне це забезпечити дійсну свободу й самодіяльність особистості, гарантувати її невід'ємні права, не на словах а на ділі, допомогти стати справжнім хазяїном своєї долі.

На жаль, сучасні проблеми особистості сприймаються більш як функціональний елемент народного господарства, ніж як категорія духовної культури. Втрачаючи при цьому багаторазово ті ж економічні зиски, т.т. користь. Пригноблюючий суспільство "напряма на розподіл" невловзі зовсім дискредитує риночні відносини у свідомості людей, бо то є стара метода, що немає нічого спільного з ринком. Від тих "архаїзмів" українська економіка пробуксовує. Потрібна негайна її оптимізація. Багато підприємств та колективів не зважаючи на важкі обставини продовжують працювати рентабельно, кадровий корпус промисловості за своєю кваліфікацією все ще злібен вирішувати складні питання, бо вже давно набув досвіду роботи в найскладніших умовах.

Проведення економічної реформи в наслідок якої 80% підприємств збанкрутували, свідчить про хильність, або приховану мету реформи.

Більшість жителів держави як і раніше сподіваються на її захист, гарантування соціальної рівноваги, допомогу, благополуччя. Реформування різко вплинуло на соціальну мобільність всіх рівней населення. Багато з нас просто не звикли до думки про наймитство, т.т. про можливість бути

нашним робітником, як прийнято в усьому світі, а звідси й розуміння, що кожної хвилини ти в небезпеці, бо тебе спіткає безробітність. Втрата держави, праці, матеріальних заощаджень, ідеологічної підтримки - не кожному дється легко. У багатьох виникло почуття розгубленості, безпорадності, апатії, або агресії. Далеко не всі знайшли в собі комерційні нахили, або можливість гарно влаштуватись.

Відсутність концентрованої соціального захисту в перехідний період загострила потребу розглядання впливу соціальної мобільності на незвичні суспільні процеси, що відбуваються в Україні. При всій складності ситуації, проблему треба вирішувати, хоча б з точки зору кінцевої користі, що сумніву не підлягає, бо соціальний спокій завжди окупиться, адже всі реформи робляться заради людей. Гірко усвідомлювати, що наша дійсність доки що людину в свої розрахунки не бере. Вже не одне покоління співвітчизників були використані в якості об'єктів для проведення соціальних експериментів. Схоже, що наша пасивність й нерадивість злібні віддати на те ще одне покоління.

Але нам немає нічого іншого окрім оптимізму. Для того, щоб уникнути в якійсь мірі впливу негативних факторів від реформування нашого суспільного життя, потрібно вирішувати питання соціальної мобільності, якнайшвидше, розуміючи складність того процесу, що відбувається на рівні ментальності.

Категорію соціальної мобільності ми розглядаємо в межах загальної характеристики даного феномену, з точки зору філософського аналізу, та із залученням напрацювань соціологів й психологів.

Міра наукової розробленості теми.

Проблематика соціальної мобільності та мотивації в останні роки набула до себе значної уваги та прихильності з боку вчених-суспільствознавців. Існуючі праці, в котрих так чи інакше приділялась увага феномену поняття "соціальна мобільність" можна розподілити на окремі групи.

До першої групи відносяться праці, маючі важливе значення для розробки авторської концепції соціальної мобільності. Серед таких робіт слід назвати монографічні дослідження в яких розглядаються теоретичні розробки соціальних перемішень: М. Н. Руткевича, Ф. Р. Філіпова, А. Н. Аітова, М. М. Мокляка, й т. п.

До другої групи відносяться роботи, відігравші значну роль в обґрунтуванні основополагаючих концептуальних положень, які аналізують конкретні види соціальної мобільності. Це праці М. М. Мокляка, Г. П. Монастирських, Т. І. Заславської, Р. В. Ривкіної.

До третьої групи відносяться роботи які досліджували деякі аспекти проблеми соціальної мобільності. Це насамперед праці В. С. Моргуна, В. Є. Гімпельсона, А. І. Вишняка, В. Є. Хмелько, Г. М. Соколовой та інших. Аналіз феномену "соціальна мобільність" обумовив звертання автора до робіт зарубіжних дослідників: Сорокіна П. А., Александера Д., Апельбаумана Р., Дарендорфа Р., Ліпсета С., Нісбета Р., Шепанського Я., Сарапата А. та інших.

До окремої групи слідус віднести дисертації, в яких досліджується феномен соціальної мобільності: Карпова Є. В., Комарової Л. Г., Мухіної Т. О.

Однак, науковий аналіз робіт, присвячених вищезазначеній проблемі, показав, що питання про особливості й специфіку форм та рівней соціальної мобільності, з точки зору "новітніх часів", та "новітніх проблем", ще не стало предметом конкретних наукових досліджень, тим більш - висновків. Як правило, соціальна мобільність розглядається під виглядом соціальних перемішень. За межани досліджень залишились проблеми, пов'язані з філософським обґрунтуванням теми. З'ясувалась необхідність більш докладного аналізу механізму реалізації соціальної мобільності, її детермінант та мотивів, як суспільного явища. Вирішення цих питань зробить можливим оволодіння суттю відбуваючихся процесів в нових суспільно-економічних, політичних та філософських умовах. Адже ми всі розуміємо, що філософія теж вишла на новий рівень, адекватний своєму часу.

Мета і завдання дослідження: виходячи з потреб практики, вивчити методологічні філософсько-соціологічні підстави процесу соціальної мобільності в реальних умовах реформування суспільного життя.

Ця мета припускає вирішення наступних головних питань:

- уточнити зміст поняття "соціальна мобільність", "соціальні переміщення", "соціальні зміни", "статусна інфраструктура", "мотивація", "соціальна сфера", та визначити методологічні принципи їх взаємозв'язку;

- розкрити на підставі філософсько-соціологічного аналізу специфічну роль статусної інфраструктури, як емпіричного поля реалізації соціальної мобільності;

- показати особливості детермінації та мотивації соціальної мобільності в суспільній практиці;

- надати докази вирішальної ролі самопорядкувальних зусиль особистості в процесі соціальної мобільності;

- сформулювати практичні рекомендації та пропонувати по оптимізації й перебудові моделей соціальної мобільності;

- надати проблемі загальної інтегративної картини.

Методологічною основою і теоретичною базою є праці, як монографічного, так і дисертаційного характеру: про соціальну мобільність у світлі теорії соціального пізнання, основоположної ідеї суспільних наук, щодо вивчення соціальної мобільності, її особливостей, форм та соціальних функцій, нові підходи вчених суспільствознавців, філософів, соціологів, психологів до висвітлення процесу соціальної мобільності, ролі особистості в цьому, не менш як революційному, процесі. Дослідження проблем соціальної мобільності базується на принципах логічного та історичного, діалектичного абстрактного та конкретного, використанні системного підходу.

Емпіричну базу дослідження силами соціологічного моніторингу склали дані на матеріалах одеських підприємств, а також соціологічні дослідження прикладного характеру, які проводять вчені України та інших держав.

Наукова новизна роботи зв'язана з підходом до визначення проблеми в цілому, а також обумовлюється змістом теоретичних висновків, сформульованих в ній автором, що знайшли своє вираження у таких положеннях:

- вперше об'єктом інтегрального філософського дослідження обрано соціально-філософський зміст поняття "соціальна мобільність", та його специфіку, включаючи систему понять, форм, та процедур пізнання;

- обґрунтовано взаємозв'язок соціальної мобільності та статусної інфраструктури; зафіксовано нові тенденції в цій взаємодії; досліджено механізм реалізації соціальної мобільності в суспільній практиці /на прикладі промислових підприємств м. Одеси/;

- показано, що методологічний потенціал понятійно-категоріального апарату соціальної мобільності та механізми її здійснення дозволяють визначити пріоритети та соціальні перспективи оптимізованих форм соціальних перемішень в руслі сучасних державних завдань та необхідностей;

- досліджено вплив, взаємодію і взаємозв'язок об'єктивних умов та суб'єктивного фактору на соціальну мобільність, її джерела її мотивації, коректуючі засоби;

- визначено основні вимоги до ефективного використання набутого теоретичного багажу з питань соціальної мобільності, в умовах реформування усієї життєдіяльності; в умовах побудови нових взаємовідносин не лише міжособистісного, але і міждержавного характеру.

На захист виносяться такі положення:

- методологічна функція поняття "соціальна мобільність" виявляється: в соціальному пізнанні, що відкриває можливість повертання особистості до самої себе, на суверену територію власної індивідуальності, забезпечуючи при цьому єдність гістоологічного, соціологічного та психологічного підходів в загальносоціологічному та філософському дослідженні соціальної мобільності, як однієї з суттєвих потреб людини; а також у

Відображенні та своєрідному відтворенні її на рівні окремого індивіда:

- соціальна мобільність уявляє собою процес змін, перевтілень соціальних позицій людей в системі суспільних відносин, що проходять під впливом перебудови їх соціальних якостей /іноді на інфернальному рівні/, та об'єктивних умов існування які завжди мають результируючий, реалізований момент в перемінних парадигмах соціума; вихідні дані - тобто реанімована об'єктивність виступають в даному конкретному випадку по відношенню до соціальної мобільності не зовнішньою, а внутрішньою її детермінантою;

- протирічна взаємодія об'єктивних умов та суб'єктивного фактору відзеркалює специфіку соціальної мобільності, обумовлює та відслідкує співвідносини традиційного та іновачійного в структурі зайнятості, характер міграційних процесів, що вкрай ускладнюють наше життя, тому потребують аналізу на рівні науки;

- в умовах кризи різних сфер суспільного життя активно виявляє себе тенденція відторгнення стереотипів соціальної мобільності, яка формувалась раніше в основному насильницькими методами, та поряд с кривдними, соціально невинуватими формами суспільного впливу, іде знищення істинних, справжніх суспільних цінностей - що породило вже соціальний нігілізм, жах, почуття небезпечності в значній частині нашого суспільства, й вимагає обгрунтованої протидії на рівні виховання мотивації до соціальної мобільності.

Практичне значення дослідження.

Наслідки та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані у подальших теоретичних розробках з проблеми соціальної мобільності, та психології самоствердження особистості.

Окремі положення можуть бути використані також в теоретичному обгрунтуванні процесу навчання в цілому, а звідси при вдосконаленні методики викладання циклу гуманітарних дисциплін.

Деякі положення та висновки можуть надати допомоги в центрах по перепідготовці наявної робочої сили, перекваліфікації робітників, які з різних обставин позбавились можливостей працевлаштування, в тому ж числі, для працівників центрів зайнятості, для зростання їх професіоналізму.

Апробація дисертації.

Результати досліджень викладені у виступах дисертанта на міжнародних, республіканських, обласних конференціях:

"Філософія, менталітет, освіта /Одеса, 1994/;

"Проблеми взаємодії гуманітарного, природничо-наукового та технічного знання на сучасному етапі розвитку науки" /Одеса, 1994/;

"Гуманізація освіти в технічному вузі" /Одеса, 1995/.

Основні положення та висновки дисертації обговорювались на аспірантських і теоретичних семінарах кафедри філософії та соціології Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського у 1992-1995 роках, доповідались на його науково-практичних та методологічних конференціях.

Висновки дисертації використовувались претендентом у його практичній роботі на АС "Імпульс" /м. Одеса/.

Структура дисертації.

Робота складається з вступу, двох глав, кожна з яких містить в собі два параграфи, висновку, та списку літератури з проблем дослідження.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі - надано обґрунтування актуальності даної теми, показано наукову розробленість проблеми, визначено мету і завдання дослідження, охарактеризована методологічна підстава роботи, показана наукова новина й практичне значення дисертації, відображено її структуру

У першій главі - "Теоретичні основи соціальної мобільності" аналізуються на базі загальнометодологічного плану суть проблеми й поняття "соціальна мобільність". Експліцигується категоріальність поняття в сучасній теоретичній думці.

Дисертант відмічає, що аналіз проблем соціальної мобільності буде неповним, якщо не розглядати категорію статусної інфраструктури, або сфери даного процесу. У всій сукупності суспільних явищ соціальна мобільність уявляє собою ту їх частину, де проходять, відбуваються головні події життєсправдження особистості.

Виробництво благ /матеріальних та духовних/ не вичерпує всього ланцюга життя суспільства та особистості. "Я жить хочу, чтоб мыслить и страдать" - писав А. С. Пушкин у своїх чудових "Елегіях". Мислити та страждати не менш важливо для людини, ніж виробляти та споживати. Все це й складає атрибутику життєдіяльності громадянського суспільства.

Розглядання суспільної /соціальної/ сфери, як статусної інфраструктури, відмічається в дисертації, можливо через її співвідносини з громадянським суспільством. В сучасній філософській літературі найбільш обґрунтованим, на думку автора, є визначене поняття, надане К. С. Гаджієвим, де він доводить, що громадянське суспільство естимує як система забезпечення життєдіяльності соціальної, соціокультурної та духовної сфери, їх відтворення, та передача від покоління до покоління, це також система самостійних та незалежних від держави громадянських інститутів та відношень, які повинні забезпечувати умови самореалізації окремих індивідів та колективів.

В наслідок такого підходу автор намагається визначитись у понятті "статусна інфраструктура", сприймаючи її як весь спектр напрямків життєдіяльності, побудований на ієрархічній підставі, бажано це, чи ні. Адаптивні контакти статусного характеру, суспільні інститути зі своїми корегуючими завданнями, а також, власне, сутнісні параметри, які безпосередньо залучаються, або мають пряме відношення до

побудови людини як біологічного та суспільного індивіда. Всі ці інфраструктури, що сприяють вихованню, соціалізації та підтримці життєдіяльності особистості, задовільненню її потреб, розвитку здібностей та нахилів, повинні свідомо відслідковуватись.

Розкриваючи безпосередньо зміст поняття "статусна інфраструктура", автор відмічає, що вона десь співпадає з поняттям "соціальна сфера" в більш вузькому її змісті, як система забезпечення і соціального захисту, освіти та виховання, система розподільчих відносин й рівня добробуту.

Розкриваючи безпосередньо взаємозв'язки та взаємодії між суспільними суб'єктами в історичному вимірі, ми неминуче прийдемо до розуміння громадянського суспільства. Щоб конкретизувати поняття "громадянське суспільство", на думку автора, потрібно дотримуватись як мінімум двох важливих уточнень. По-перше, громадянське суспільство - це специфічний стан історичної фази розвитку соціальної сфери, як інфраструктури суспільних відносин. Це статусна якісна специфіка, яка акцентується її взаємовідносинами, взаємовпливом з іншими сферами суспільного "священодіинства". По-друге, соціальна сфера, що розглядається в аспекті взаємовідносин з політикою, дозволяє додати до поняття "громадянське суспільство" хронологічну рису. Це насамперед історичний етап його розвитку, коли воно вперше диференціювалось в цілісну систему, набуваючи статусу конкретної визначеності, необхідного для соціальної мобільності.

Автор підкреслює, що громадянське суспільство, як єдина форма суспільних відносин, соціальної регуляції та організації людської діяльності на рівні виробництва та споживання - допомагає, сприяє соціальній мобільності особистості в межах все більш відповідальних та духовних форм розвитку.

В дослідженні відмічається, що в динаміці соціальної сфери в її мобільності реалізується один з магістральних напрямків свободи особистості. Саме тут фокусується процес подолання відчуженості людини від суспільних умов її

існування; прогрес набуття людиною цих умов; знімання, або зняття протиріччя в процесі самоутвердження особистості, її універсальної діючої сутності. Сприйнята в загальному значенні як виробництво та відтворення людини, соціальна сфера охоплює все суспільство, тому що є необхідною умовою, кінцевою метою, та неминучим наслідком його життєдіяльності.

Аналізуючи загальний характер соціальної сфери, з точки зору статусності, необхідно виділити особливість "подвійного підпорядкування" елементів інших сфер, які є частково елементами соціальної сфери, але в той же час, наділені власними закономірностями розвитку та функціонування. Прикладом такої "подвійності" може бути статусна інфраструктура промислового підприємства, як безпосереднє поле соціальної мобільності.

Досліджуючи особливості інфраструктури промислового підприємства, дисертант відмічає, що вона містить в собі цілий спектр форм діяльності та відносин: це насамперед організаційно-керівні, суспільно-політичні, техніко-технологічні. Структура побуту багаторядова, в наслідок чого має різні аспекти вивчення. Виходячи з того, що предметом дослідження являються проблеми мобільності працюючих на промислових підприємствах, необхідно звернути увагу на один з найважливіших структурних елементів побуту на виробництві - етику відносин між колегами в процесі праці.

Соціологічні опитування, виконані автором, показали, що цей соціальний феномен є пріоритетним в палітрі людського життя.

Таким чином, соціальна структура суспільства відображає ті зв'язки та відношення які характеризують статусну інфраструктуру та проблеми соціальної мобільності в руслі питань, що цікавлять філософські науки здавна.

В роботі відмічено, що соціальна мобільність, в самому загальному вигляді, може бути подана як процес змін соціального статусу. По аналогії ми маємо можливість розглядати трудову мобільність як зміни трудового статусу; наприклад, перехід зайнятого, в статус незайнятого,

некваліфікованого - в кваліфікованого, зайнятого повний робочий час - в частково зайнятого и т. п. Подібні зміни можуть бути вертикальними та горизонтальними. Рівень трудового статусу характеризується декількома показниками: характер праці, її кваліфікація, оплата праці, тощо.

З усього цього можна зробити висновок, що соціальна мобільність є формою прояву суспільних відносин, її експлікація засновується на постійній флуктуації соціального статусу особистості, соціальної групи, соціума в цілому.

Другим боком цієї взаємодії є оборотний зв'язок та вплив соціальної мобільності на різного роду події, що відбуваються в суспільстві. Міра впливу соціальної мобільності, на думку автора, залежить від кількісних /численність, об'єм, інтенсивність/ та якісних /глибина показників охопту явищ, особливості процесу, його характеристики/ флуктуаційних детермінант. Обумовлюючим при цьому, є вплив соціальної мобільності на інші суспільні процеси, з урахуванням кількісних характеристик и особливостей.

Існуючі методики кількісного та якісного аналізу соціальної мобільності дозволяють її вимірювати, оцінювати, що в свою чергу, робить соціальну мобільність керованою.

В дисертації відзначається, що різні форми соціальної мобільності об'єктивно пов'язані між собою и практично не існують в чистому вигляді.

В народному господарстві соціальна мобільність викликається радикальними змінами значимості, та питомої ваги тил, або інших виробництв. Функціонально вони забезпечують перебудову робочою силою, в тому числі и саму структуру виробництва, надають регулюючого вкладу до загальної мобільності з зовнішніми властивостями, визнаючи її системостворюючу функцію.

Аналіз соціальної мобільності з точки зору реалізації основних функцій, на нашу думку, залежить від вирішення цілого ряду протирічч, властивих для кожного її виду. Серед них головними являються: протиріччя між формуванням вузьких знань та обмежених навиків и вимогами часу у вільному маневруванні

універсальною робітничою силою.

Протиріччя властиве для виробничої мобільності. - це протиріччя між необхідністю переструктурування народного господарства. В наслідок ми спостерігаємо значне зростання безробіття в виробничій сфері, що достатньо абсурдно з точки зору "здорового глузду". Філософський аналіз та соціологічний моніторинг дозволяють прогнозувати різні форми соціальної мобільності. Роль відіграє також й загальний попит на ту чи іншу категорію робітників, на якість життя в данному суспільному середовищі, на стан та надійність суспільного захисту.

Сьогодні суспільствознавство повинно приділяти переважну увагу трьом пріоритетним напрямкам, щоб соціальна мобільність взагалі не втратила всілякі орієнтири й не прийшла до хаосу. Головний напрям комплексного вивчення - економіка, визначення оптимальних пропорцій розвитку шляхів реконструювання економіки. Другим пріоритетним напрямком повинно стати питання соціального прогнозування тенденції та майбутнього соціальної мобільності. Третій напрямок - взаємодія всього комплексу дисциплін пов'язаних з науками про людину, як про головне діюче обличчя соціальної мобільності.

В другій главі "Детермінанти соціальної мобільності" аналізуються проблеми впливу об'єктивних умов та суб'єктивного фактору на різні вияви соціальної мобільності.

Відмічається, що соціальна мобільність допомагає індивідам виконувати такий рід діяльності, який відповідає його внутрішнім потребам, інтересам, цінностям /коштовностям/, та здібностям. Вихідним актом соціальної мобільності являється поява у індивіда визначеної, внутрішньої мотивації. Стимули, що забезпечують мотивацію, це, як правило, об'єктивні обставини, що торкаються цікавостей особистості, стають суб'єктивно визначними, збуджуючими мотивами. Щодо мотивів соціальної мобільності, то тут розуміється усвідомлення робітниками причин та цілей /мети/ на рівні доцільності, чому акт мобільності й вважається соціально адекватним. Реальну

поведінку людей ми аналізуємо через умовні взаємозв'язки між стимулами, мотивами та їх детермінованістю.

В широкому сенсі поняття "мотивація" частіше визначається як детермінація поведінки особистості в цілому. Більш вузьке визначення людської мотивації знімає афективно-експресивні реакції, рефлекторність, фрустрацію, т. т. психологізований підхід. В нашому випадку ближча концепція необхідна для розуміння мотивації, як активно діючих відносин особистості до оточуючого світу, т. т. до дійсності.

В дисертації відмічається, що цілеспрямованість, життєдіяльність, емоційне вдосконалення особистості, потреба в творчості пов'язані з головним джерелом мотивації потребою в діяльності, як такої, в ствердженні своїх фізичних, емоційних, інтелектуальних можливостей, в необхідності розвивати, посилювати, збуджувати ці можливості й отримувати задоволеність від почуття своєї досконалості, своєї здібності реалізувати важкі задачі, ставити принципово нові, більш визначні цілі, не фруструючи при цьому. Зміст та сенс кожного виду спонукань завжди більш адекватний процесу, ніж меті, він у самій діяльності, хоча й втілюється через ціль.

Стимули та причини діяльності як би рухаються: потреба що втілюється через мету, в свою чергу "перевтілюється" в цінності. Значення вживаних понять в структурі мотивації різне. Потреба визначає те, без чого особистість не може існувати; інтереси відзеркалюють кількісний бік матеріальних умов життя, а цінності відповідають за її якість.

В проведеному соціологічному дослідженні на підприємствах міста Одеси, таких як : АО "Імпульс", кондитерське об'єднання ім Р. Люксембург, концерн "Сиріус", суспільство з обмеженою відповідальністю "ТЕККОМ" - подані всі форми власності - в умовах спаду виробництва й важкого економічного стану, з'ясувались дуже цікаві закономірності. Підвищення вимог робітника до змісту своєї праці, до "якості" робочого місця, опинились найважливішими. Це об'єктивні наслідки широкого введення найновіших видів техніки та технологія, небаченого ускладнення засобів керування та

поновлення організаційно-керівних методів, зростання потреб та стандартів споживання, підвищення культури, та рівня освіти самого працівника.

Підвищення вимог зумовлено також під'юмом інтересу до життя на рівні сучасних стандартів комфорту, як в побуті, так й на виробництві. Особистістний потенціал розвиваючись, вимагає інших оцінок, та кращої забезпеченості. Ці нові проблеми надають соціальній мобільності більшої свободи та значніше кращої обґрунтованості мотивації. Майже 80% зайнятих у виробництві не уявляють своє життя без праці, а 40% - у вільний час бажають підвищувати свій професійний рівень.

Цікаво, що збільшення заробітної платні не тягне за собою безпосередньої завловільності працею, т.т. не існує прямої залежності між рівнем матеріального стимулювання та мірою оцінки виконаної роботи.

Головними цінностями являються насамперед сім'я, праця, т.т. робота. Дослідження показало, що робітники, володіючи високою кваліфікацією та необхідною для виробництва професією, менш піклуються усталеністю свого робочого місця, особливо в періоди нововведень. Вони більш зорієнтовані на питання свого професійного росту /вертикальна мобільність/. Головною ж думкою менш кваліфікованих робітників, є, напроти - небезпека втрачання робочого місця.

На наш погляд, неадекватність робітника його власним мотиваціям до соціальної мобільності можливо в ряді випадків пояснити через таке підвищення суб'єктивної значимості яке виходить за межі рівня функціональної можливості особистості, в наслідок чого виникає фрустрація, мотиви неадекватні - не виправдовується життєва мета, потребується переорієнтація.

Важливим питанням є розробка проблеми співвідношення динамічної та змістовної сторін мотивації соціальної мобільності. Тут припускається наявність умовної якісної єдності, та відносної якісної еквівалентності рівня значимості з функціональною діяльністю. Слідус нагадати про сучасний масштаб мотивів, як відносній ознаці соціальної мобільності : про залежність об'єктивних умов від змістовно-смыслових змін.

соціальних перемішень.

Наприклад, з нашого недалекого минулого, коли мотиви високопродуктивної та змістовної праці сьогодні змінилися незацікавленістю в ній, низькою інтенсивністю, бо не має "забезпеченості". Принциповою позицією більшості сьогодні є трудова пасивність, а іноваційна діяльність на підприємстві втратила престиж та підтримку. Дійсна картина суспільного життя завжди складніша ніж кожний припущений нами середній стан рівней детермінації соціальної мобільності. Індивід в дійсності зустрічається не просто з однозначними явищами соціальної детермінованості тієї ж групи, до якої він практично відносить і себе, а з граничною різноманітністю рівноліючих умов об'єктивного та суб'єктивного порядку, частіше з протилежними, взаємно не узгодженими образами життя та суспільної практики. Саме в протирічних умовах детермінізму виявляються та реалізуються природні права соціальної мобільності.

Таким чином, на формування потреби в соціальній мобільності, впливають три рівня соціальної детермінації особистості.

1. Об'єктивні умови як "загальний фон" соціальної детермінації /економічні, соціальні, політичні, демографічні, а також менталітет, традиції, звички, тощо/.

2. Безпосереднє соціальне оточення /колектив, настанови, стереотипи та стандарти поведінки/.

3. Внутрішній світ особистості, як одиничний фактор в структурі соціального детермінізму.

В дисертації більш уважно аналізуються ці рівні. Підкреслимо, що з позиції системного підходу виявляється, що кожен з видів соціальної мобільності виконує визначені задачі в суспільстві й детермінується звідси умовним чином. Разом з тим, підкреслимо, що перехід до ринкових відносин обумовлює не лише позитивну "стихійність" розвитку /в плані свободи/, але й напрацьовану планомірність соціальної мобільності, яка надає :

- а/ свободу дії суб'єктів виробництва; свободу мотивації, вибору, тощо;
- б/ регулювання соціальної мобільності засобами громадянського суспільства, що забезпечить соціальне

партнерство, реалізацію й баланс економічних та суспільних відносин; в/ державне регулювання, при якому природний розвиток суспільних процесів та відоме їх корегування /плановий початок/ співіснують одночасно, враховуючи й соціальну мобільність.

Взаємозв'язок перерахованих рівней є підтвердженням діалектики об'єктивних та суб'єктивних сторін детермінізму соціальної мобільності.

Автор акцентує увагу на тому, що неефективність економічних структур призвела до різкого збільшення соціальної мобільності насамперед горизонтальної, що небезпечно для суспільства. Тому важко погодитися з розхожим в останній час журналістським штампом, що ми живемо погано тому, що відповідно слабенько працюємо. Це стереотип - не більш того. В дійсності ми живемо набагато гірше ніж працюємо. Кожному насамперед повинно бути вигідно підвищувати свою кваліфікацію, працювати на одному й тому ж підприємстві, виробляти більше, та підвищувати якість того, що виробляєш. Повторюємо - вигідно повинно бути кожному!

Для поширення регулятивних можливостей детермінант соціальної мобільності необхідно постійно аналізувати суспільну ситуацію, а також відслідкувати в ході соціологічного моніторингу ефективність дії, що відбувається в руслі головних традицій свого народу, та світового досвіду.

У висновках дисертації підбиваються підсумки дослідження, формулюються нові висновки, пропонуються практичні рекомендації по активізації соціальної мобільності, а також вказано на проблеми, які потребують подальшого осмислення, або визначення.

Основні положення в дисертації опубліковано в наступних роботах автора:

1. Соціальна сфера промислового підприємства: структура і мобільність. Одеса, 1995. 1,5 п. л.
2. Експликація соціальної мобільності в педагогічному

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

процессе // Тезисы доклада на международной научис-практической конференции "Философия, менталитет, образование". Одесса. 1994. (В соавторстве) 0.2 п. л.

3. Новые подходы к преподаванию философии в вузе // Тезисы доклада на республиканской научно-методической конференции "Проблемы взаимодействия гуманитарного, естественно-научного и технического знания на современном этапе развития науки". Одесса. 1994. (В соавторстве) 0.2 п. л.

4. Социальный рост и образование. В кн: Педагогическая культура учителя. Сб. научн. трудов ЮПУ, вып. 3. Одесса. 1995. 0.2 п. л.

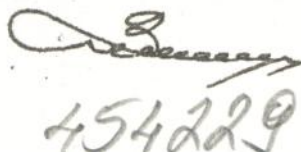
This is investigates the category of the social mobility and its actuality, in connection with the necessity of practice of the performing of social life and the existing methodology.

It deals with the concepts of "social mobility", "status infrastructure", "motivation". Methodological principle of their interconnection are being worked out specific role of the status infrastructure the empiric field of the social mobility realization is being grounded.

The peculiarities of the social mobility determination in the social are revealed. The practical recommendations for the model of the social mobility and its motivation have been worked out.

An attempt of the integrative approach to the problem has been made.

Ключеві слова: соціальна мобільність, соціальні переміщення, статусна інфраструктура, соціальна сфера, соціальні зміни, громадянське усвідомлення.

454229

Ав 32.698

Полг.к печати 24.05.95г. Формат 60x84 1/16.
С/д'ем С, 7уц изд.:л. I, Сп.л. Заказ № 455/3. Тираж 60экз.
Гортипография Одесского управления по печати, цех №3.
Ленина 49.